

REVISITAR TÍSNER
Isidor Cònsul

Obres Completes de Tísner. Novel·les, 3 (L'enquesta del Canal 4 / L'arriscada expedició dels pitecantrops del Montgrony) Editorial Pòrtic. Barcelona, 1993)

Una de les empreses editorials que em semblen més remarcables d'aquests primers noranta és l'esforç de Pòrtic per relançar l'obra literària d'Avel·lí Artís Gener ("Tísner") i l'urc d'enlairar-la en una coordenada de referències importants dins de la narrativa catalana de la segona meitat del segle. Es un treball de ressitució, a parer meu inajornable, que caldria enriquir amb altres iniciatives paral·leles i que s'ha vist esperonat, sobretot, per l'èxit dels volums de memòries, Viure i Veure, publicats fins ara.

En aquest tercer lliurament del conjunt de les Obres Completes, Tísner aplega una de les seves novel·les més singulars, L'enquesta del Canal 4 (1973), i una mostra de narrativa per a nois i noies, L'arriscada expedició dels pitecantrops del Montgrony (1983). És una edició, doncs, que no respon a criteris d'estricta cronologia (anterior a la novel·la juvenil és Els gossos d'Acteó, 1983), i que dóna entenent una estratègia editorial que fa encaixar una peça llarga i un exercici menor, una novel·la ambiciosa amb una altra de gènere que, fresca, jocosa i desimbolta, segueix les peripècies i aventures d'un pitecantrop jove, traçut i ple d'espurnes d'"homo sapiens". Aquesta jugada de l'editor -que és del tot legítima, d'altra banda- s'hauria d'haver raonat, però, amb una breu nota d'entrada que n'expliqués els motius i recordés, de passada, les edicions anteriors de cadascun dels títols com s'acostuma a fer en tots els volums d'Obra Completa.

EN LA CRUILLA D'UNA SINTESI DE TENDENCIES

Des de la visió de conjunt que donen els quatre títols majors de la

narrativa d'Avel·lí Artís Gener (Paraules d'Opton el vell, 1968, Prohibida l'evasió, 1969, L'enquesta del Canal 4, 1973, i Els gossos d'Acteó, 1983), no és difícil d'argumentar que, tot i els rastres inconfusibles d'un estil característic, les peces de la novel·lística tisneriana es distingeixen per un esperit de pioner i per l'orgull d'abandonar, en cada títol nou, el confort dels camins fressats. Es una estratègia de risc que el porta a obrir senderes noves -si més no en la pell de la pròpia experiència d'escriptor- que impedeix que les novel·les se li aclofin en la seguretat dels topants coneguts i l'obliga, finalment, a moure's en òrbites narratives diferents a les dels projectes anteriors.

L'enquesta del Canal 4 (1973) respon nítidament a aquest plantejament global i esdevé, alhora, la cruïlla d'una afortunada síntesi de tendències. Des d'una perspectiva temàtica i a banda de no tenir lligams de parentela amb els títols anteriors, la novel·la encerta a desplegar una paràbola de literatura militant que, si més no, la fa convergir amb les intencions programàtiques del realisme històric. El mateix Tísner, en una entrevista que li féu Jaume Fuster, el 1989, recordava que "L'Enquesta és la meva aportació literària a la lluita contra Franco. (...) és un cant d'optimisme, de confiança en què les dictadures, per més absurdes que siguin, cauen. Des d'aquest plantejament, L'enquesta del Canal 4 és una novel·la d'intenció crítica que retrata els contorns d'una estructura rígida, tancada, dictatorial i corrupta. Així, la poderosa cadena de TV Canal 4 esdevé el paradigma d'una societat regida per una dictadura política. L'encert de la paràbola crítica, però, rau en l'habilitat del narrador a plantejar una posada en escena que és pròpia de la literatura de ciència-ficció. De manera que els primers capítols es mouen en un univers d'anticipació que no s'allunya gaire de referències tan conegudes com les d'Aldous Huxley (Un món feliç), i la narrativa de Ray Bradbury o d'Isaac Asimov.

ORALITAT I PASSAMANERIA ESTRUCTURAL

En un tercer nivell cal remarcar que L'enquesta del Canal 4 és teixida amb una tècnica de passamaneria minuciosa. La novel·la s'enriqueix amb els jocs creuats i la superposició de diferents models narratius que encaixen ajustadament en el retaule que vol l'autor i que deixa espai, fins i tot, per a les subtileses d'un enginyós cal·ligrama narratiu. De tant en tant (vint-i-sis vegades tot al llarg de la novel·la), algunes pàgines presenten una curiosa peculiaritat tipogràfica: un requadret al marge, amb una proporció similar a la d'un segell de correus respecte d'un sobre convencional. A l'interior d'aquests requadrets s'hi contenen breus informacions que, en aparença, no tenen res a veure amb el cos de la història que s'explica a la novel·la. Només és una aparença, però. La informació dels vint-i-sis segells s'omple de coherència, formalment i temàtica, al final de la història i quan el lector els recupera i llegeix, l'un darrera l'altre, com si es tractés del darrer capítol de la novel·la.

La suma dels tres elements que s'han comentat (convergència crítica amb els esquemes del realisme històric, ambientació amb estètica d'anticipació i filigrana de construcció estructural), remarquen la cruïlla de síntesi on s'aclofa, majestuosa, L'enquesta del Canal 4. I encara hi manca un darrer detall que és prou important. El mateix Tísner explica que la novel·la fou redactada en circumstàncies curioses: exactament quan va tenir el despreniment de retina que li féu perdre un ull i va haver de passar molt de temps amb els ulls embenats, ...la novel·la no la vaig escriure, la vaig dictar ... I crec que aquesta oralitat s'hi nota. Efectivament. I no només s'hi nota, sinó que és un tret indispensable el fet que s'hi noti. Ras i breu, perquè es configura com una novel·la-enquesta que passa revista a un cens nombrós de personatges que han de contestar, la majoria de paraula, l'enquesta que esdevé l'eix i el

desllorigador cabdal de la novel·la.

Guardonada amb el premi Sant Jordi, l'any 1972, L'enquesta del Canal 4 és una novel·la encara activa, intel·ligent i plena de vitalitat vint anys després de la seva primera edició. Si més no, trobo que aquest detall és un bon senyal per afavorir la recuperació de la narrativa tisneriana i invitar els lectors catalans a revisitar-la.

Isidor Cònsul